Oikeudenkäyntiavustajalautakunta 25.10.2023

Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Asia Lausuntopyyntö 13.10.2023, HE 31/2023 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Oikeushallinnon erityisviranomaiset -virastosta ja siihen liittyviksi laeiksi

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan lausunto

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta kannattaa Oikeushallinnon erityisviranomaiset –viraston perustamista. Lautakunta on ollut mukana hankkeen aikaisemmassa vaiheessa ja antanut lausuntonsa aikaisemmasta hallituksen esityksestä oikeusministeriölle 24.1.2022 (Liite 1). Lausunnossa esitetyt kannanotot vastaavat edelleen lautakunnan näkemystä.

Lisäksi lautakunta kiinnittää huomiota lakiehdotuksen 10 §:n 2 momenttiin ja sitä koskeviin perusteluihin sivulla 63. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta toteaa, että sen asema poikkeaa tältä osin muista erityisviranomaisista. Lautakunnan päällikön nimittämistä ei ole lailla säädetty valtioneuvoston tai oikeusministeriön tehtäväksi, vaan luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 4 §:n 2 momentin mukaan lautakunta valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta

Liite 1. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan lausunto 24.1.2022

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta 24.1.2022

Oikeusministeriö
lausuntopalvelu.fi

Asia Lausuntopyyntö 20.12.2021 VN/21073/2021

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Oikeushallinnon erityisviranomaisista ja siihen liittyviksi laeiksi

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan lausunto

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle on selkeämpää ja tehokkaampaa, että hallinto- ja tukitehtävät kootaan yhteiseen erityisviranomaisten virastoon. Tällä hetkellä oikeudenkäyntiavustajalautakunnan talous- ja henkilöstöhallinnon tehtäviä sekä muita hallinto- ja tukitehtäviä hoidetaan pirstaleisesti lautakunnassa, Palkeissa sekä oikeusministeriön eri osastoilla.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta toteaa, että perustettavan viraston toimintaidea on kannatettava. Hallintopalveluyksikkö voisi tuottaa sellaisia asiantuntijapalveluja, joita ei aikaisemmin ole keskitetysti tuotettu (mm. tiedonhallintaan, arkistonmuodostamiseen, riskienhallintaan, tietoturvallisuuteen ja tietosuojaan liittyvä tuki, yhteiset menetelmät, mallit ja koulutus). Vaikka erityisviranomaiset toimivat pienillä resursseilla, niille kuuluu kuitenkin samat viranomaisvelvoitteet kuin isommillekin toimijoille. Uudet keskitetyt asiantuntijapalvelut toisivat apua niihin tehtäviin, jotka eivät kuulu työntekijöiden erityisosaamiseen.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta katsoo, että säädettävään lakiin sekä valtioneuvoston asetukseen oikeushallinnon erityisviranomaisista otettavat nimenomaiset säännökset ovat riittävät takaamaan erityisviranomaisten itsenäisyyden ja riippumattomuuden. Hallintopalveluyksikön tai ohjausryhmän toimivalta ei ulotu erityisviranomaisten sisältötyöhön.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta pitää tärkeänä sitä hallituksen esityksen lähtökohtaa, että erityisviranomaisella itsellään säilyy ratkaisuvalta asioissa, jotka koskevat sen henkilöstöä, määrärahoja ja muuta toimintaa, ellei muualla laissa toisin säädetä (OEV-lakiehdotus 2 §).

Ehdotetun lain 3 §:ssä on eritelty ne tehtävät, joista hallintopalveluyksikkö huolehtii ja toisaalta tehtävät, joissa se tukee viranomaisia. Osasta 2 momentissa luetelluista tehtävistä hallintopalveluyksikkö huolehtisi kaikille erityisviranomaisille, kun taas osassa se tarjoaisi palvelujaan, jolloin päätösvalta palvelun käytöstä olisi erityisviranomaisella. Kaikille viranomaisille huolehdittavat tehtävät olisivat etupäässä oikeusministeriöltä virastolle siirrettäviä tehtäviä, jotka on aiemminkin hoidettu viranomaisille niiden ulkopuolella.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta katsoo, että lisäyksenä hallintopalveluyksikön tehtäviin voisi kuulua viraston yhteinen työsuojelu, kuten työsuojelutoimikunta ja -valtuutettu. Lisäksi hallintopalveluyksikössä tulisi olla viestinnän asiantuntijat, joilta erityisviranomainen saisi tukea oman viestintänsä toteuttamiseen (mm. nettisivujen perustaminen ja ylläpito).

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta pitää tärkeänä, että viranomaiset päättävät omien määrärahojensa käytöstä ja hyväksyvät oman hankintasuunnitelmansa ja henkilöstöbudjettinsa. Tämä on toteutettu asetusluonnoksen 2 ja 3 §:ssä.

Tiedonhallinta sekä arkistonmuodostajalle ja rekisterinpitäjälle kuuluvat tehtävät jäisivät edelleen viranomaiselle itselleen. Kuitenkin ehdotettu lain 4 §:n 3 momentti tuo lisäarvoa erityisviranomaiselle, koska momentin mukaan hallintopalveluyksikkö huolehtii tarvittavasta yhteistyöstä erityisviranomaisten kanssa.

Riskeinä voidaan nähdä tehtävienjaon päällekkäisyys tai epäselvyys hallintopalveluyksikön ja erityisviranomaisen välillä. Tätä riskiä pienentää lain 5 §:ään kirjattu palvelusuunnitelma. Hallintopalveluyksikön tulossopimuksen teon yhteydessä ministeriö hyväksyisi yksikön palvelusuunnitelman, jossa kuvattaisiin hallintopalveluyksikön viranomaisille tarjoamat tai järjestämät palvelut, ja joka perustuisi hallintopalveluyksikön tekemään palvelutarpeiden selvitykseen. Yksikön laatima palvelusuunnitelmaluonnos käsiteltäisiin ensin viraston ohjausryhmässä. Viranomaisten palvelutarpeet eroavat todennäköisesti toisistaan huomattavastikin, jolloin palvelusuunnitelma on erityisen keskeisessä asemassa. Pykälään on kirjattu, että palvelusuunnitelma tehdään neljäksi vuodeksi kerrallaan. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta esittää, että viraston vasta aloittaessa toimintansa palvelusuunnitelmaa voitaisiin tarkistaa esimerkiksi toisen toimintavuoden jälkeen. Tuolloin nähdään konkreettisesti, miten toiminta on alkanut ja onko palvelusuunnitelmaan tarpeen tehdä täsmennyksiä.

Ohjausryhmästä esitetään säädettävän lain 7 §:ssä sekä valtioneuvoston asetuksessa oikeushallinnon erityisviranomaisista. Asetusluonnoksen mukaan ohjausryhmässä käsitellään tuki- ja kehittämispalvelujen laadunseurantaa, merkittävimpiä hallinnollisia asioita ja niihin liittyviä kehittämislinjauksia. Ohjausryhmässä voidaan käsitellä myös muita yhteisiä asioita. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta katsoo, että ohjausryhmän perustaminen on perusteltua, jotta viranomaisten päälliköt voisivat käsitellä merkittävimpiä hallinto- ja tukitehtäviin liittyviä tarpeita ja viedä niitä yhdessä eteenpäin. Ohjausryhmä voisi toimia myös joustavana pienten toimijoiden yhteistyö- ja keskustelufoorumina.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta